

Bölcsődei, óvodai ellátás az Észak-Alföldön

A tartalomról

- 1 Bevezető
- 1 Történeti visszatekintés
- 1 Csökkenő gyermekszám
- 2 A nők foglalkoztatása
- 2 Bölcsődei helyzetkép
- 4 Óvodai ellátás

Bevezető

Hazánkban a 20. század második felének egyik meghatározó jelensége volt a nők tömeges munkavállalása. A nők munkaerő-piaci aktivitását befolyásoló tényezőkkel, azok jelentőségével számos hazai és nemzetközi kutatás foglalkozik. A kutatási eredmények többek között a gazdasági fejlettség, a családpolitika, a családtámogatási rendszerek, a társadalmi tradíciók összefüggését, és ezen tényezők eltérő szerepét mutatják. A kisgyermekes anyák munkavállalását nagyban befolyásolja a gyermekek napközbeni ellátását biztosító intézményrendszer kiépítettsége. Ez utóbbi kérdéskör vizsgálatának aktualitását adja, hogy napjainkban a lakosság foglalkoztatási szintjének emelését célzó törekvéseken belül kiemelt szerepet kap a nők foglalkoztatásának emelése. A kisgyermekes nők munkába állását segíti, hogy a gyermekgondozási segély folyósításának idején belül az anyák rész munkaidőben is dolgozhatnak. A jelenlegi szabályozás szerint a közsférában ezt az anya kérésére kötelező jelleggel biztosítani kell. Megjelent több, a bölcsődei ellátottság fejlesztését célzó új intézkedés, mint például a bölcsődei-óvodai integráció lehetősége, vagy a családi napközik létrehozásának preferálása elsősorban olyan kistelepüléseken, ahol bölcsőde kialakítására nincs lehetőség.

Elemzésünkben a bölcsődei, óvodai intézményrendszer kialakulásának rövid történeti áttekintését követően bemutatjuk a bölcsődés és óvodás korú gyermekek számának alakulását, a nők foglalkoztatási színvonalát az Észak-Alföldön. Külön fejezetekben tekintjük át a régióban a bölcsődei és óvodai ellátás legfontosabb mutatóit és az azokban az utóbbi években bekövetkezett változásokat.

Történeti visszatekintés

Az iskolás kor előtti intézményes gyermeknevelés magyarországi megalapítása a Brunsvik család nőtagjai nevéhez fűződik. Brunsvik Teréz munkássága nyomán nyílt meg 1828. június 1-jén Budán az első magyarországi óvoda. Igazi úttörő vállalkozás volt ez, hiszen még az európai kontinensen is kevés kisdedóv létezett, a Habsburg Birodalomban pedig ez a budai intézmény volt a legelső. Brunsvik Teréz közreműködésével tizenegy, az ő szorgalmazásával pedig haláláig nyolcvan óvoda létesült

Magyarországon, ahol a 2–7 éves korú gyermekek világi nevelésben részesültek, hasznos ismereteket tanultak: olvasást, számolást, éneket, környezetismeretet. Vallásos tartalmú foglalkozásokat is tartottak számukra, valamint idegen nyelvi alapokban is részesültek.

Az iparosodás előretörésével egyre nagyobb tért hódított a nők foglalkoztatása, elsősorban szövődékekben, varrodákban, mosodákban. Így Magyarországon is felvetődött a bölcsőde alapításának gondolata, hogy biztosítsák a kisgyermek napközbeni szakszerű felügyeletét, egyben gondozását és nevelését. A Brunsvik család támogatásával egy lelkes csapat munkája eredményeként a világ első bölcsődéje után 7 és fél évvel, 1852. április 21-én Pesten megnyílt az első bölcsőde kapuja a kisgyermekek előtt. A kor szokása és hagyománya szerint az első bölcsőde egyleti úton jött létre, amely a Pesti Első Bölcsődei Egylet érdeme. Az egylet alapító elnöke Forrainé Brunsvik Júlia (Brunsvik Teréz unokahúga) volt.

A II. világháború után a bölcsődék jelentős mennyiségi és minőségi fejlődésen mentek át. 1980-ra országosan a megfelelő korú gyermekek 15%-a, Budapesten pedig 33%-a járt bölcsődébe. A nyolcvanas évektől a születések számának nagymértékű csökkenése mellett a meglévő intézmények kihasználtsága igen alacsony szintre esett vissza. A nyolcvanas évek legvégén, a kilencvenes évek elején a rendszerváltáshoz kapcsolódóan megjelent a tömeges munkanélküliség is, amelynek következtében tovább mérséklődött az intézményi ellátás iránti igény. Az 1990-es évek első felében a bölcsődék száma hattizedére esett vissza, ugyanakkor az óvodák számában még lényeges változás nem történt. A civil szféra akkor még nem vett részt az ellátásban, az üzemek, vállalatok pedig bezárták bölcsődéiket, óvodáikat. Az utóbbi években azonban a bölcsődék iránti igény fokozódik, az óvodások létszáma pedig stagnál, ami az előbbieknél túlzásfokot, az óvodáknál pedig nem teljes kihasználtságot eredményez.

Csökkenő gyermekszám

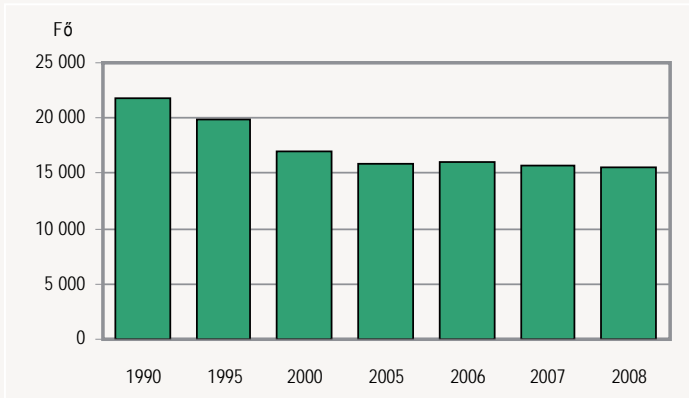
Az élveszületések csökkenő, stagnáló trendje, alacsony szintje jelentősen befolyásolja a bölcsődei, óvodai ellátásban érintett korosztályokba tartozó gyermekek számának alakulását.

Észak-Alföldön az élveszületések 2008. évi száma 29%-kal maradt el az 1990. évitől. Ezen belül 2005–2008 között 1–2%-os volt a mérséklődés. A régióban a születésszám visszaesése 1990–2008 között nagyobb mértékű volt az országosnál, illetve a térséget 2005–2008 között jellemző mérséklődéssel szemben, országosan már kisebb emelkedés történt.

A régió megyéi közül a születésszám csökkenése 1990–2008 között Szabolcs-Szatmár-Beregben volt a legkisebb, 26%-os. Jász-Nagykun-Szolnok és Hajdú-Bihar megyékben egyaránt 30–30%-os visszaesést regisztráltak ezen időszakban. A 2005–2008 közötti időszakot vizsgálva azonban Hajdú-Biharban a születésszám stagnált, a másik két megyében pedig ebben az időszakban is csökkenés volt jellemző. Észak-Alföldön az országosat meghaladó születésszám csökkenés ellenére ezer lakosra vonatkoztatva több (10,3) élveszületés jutott mint országosan (9,9). A régió és az ország nyers élveszületési arányszáma közötti különbség azonban egyre kisebb.

Élveszületések száma az Észak-Alföldön

1. ábra

A csökkenő születésszámmal szoros összefüggésben évről évre kevesebb a bölcsődéskorú. 2008 végén a 0–3 évesek száma a régióban közel 61,8 ezer főt tett ki, az 1990. év végénél 22 ezer fővel, a 2005. évinél 1500 fővel kevesebbet.

2008. végén az óvodai ellátásban leginkább érintett 3–6 éves népesség száma 62,3 ezer fő volt, amely az 1990. évihez képest szintén 22 ezer fővel, a 2005. évihez viszonyítva pedig mintegy 4 ezer fővel csökkent.

A nők foglalkoztatása

A kisgyermekes nők foglalkoztatási színvonalát nagyban befolyásolja, hogy van-e elegendő bölcsődei, illetve óvodai férőhely a kicsiknek, valamint az is, van-e munkalehetőség a munkaerőpiacra visszatérni szándékozó nők számára.

Észak-Alföldön a foglalkoztatottsági színvonal alacsonyabb az országosnál összességében, és külön-külön mindkét nem esetében is. 2009-ben a régióban a 15–64 éves nők 43, míg országosan 50%-a volt foglalkoztatott a KSH munkaerő-felmérésének fogalmi rendszere alapján. A nők foglalkoztatási aránya a férfiakétól 11 százalékponttal alacsonyabb mind a régióban, mind országosan.

1. tábla

A 15–64 éves népesség foglalkoztatási aránya korcsoportok és nemek szerint országosan, 2009

Korcsoport, éves	Férfiak	Nők	Összesen
15–29	2,5	1,5	2,0
20–24	36,6	30,0	33,3
25–29	75,5	59,7	67,7
30–34	85,2	58,7	72,1
35–39	83,7	58,3	76,1
40–44	80,7	75,2	77,9
45–49	75,9	73,6	74,8
50–54	70,6	65,8	69,5
55–59	57,1	41,1	48,5
60–64	17,2	10,0	13,2
Összesen	61,1	49,9	55,4

A termékenységi mutató (az ezer megfelelő korú nőre jutó élveszületések száma alapján) a 25–29, illetve a 30–34 éves korcsoportban a legmagasabb jelenleg, melyekben a nők foglalkoztatottsági aránya 60% alatt marad, miközben a hasonló korú férfiaké ennél lényegesen magasabb, 76, illetve 85%.

A nők foglalkoztatottságának javítására megoldást jelenthet a család ellátásához jobban alkalmazkodni tudó részmunkaidős foglalkoztatás, illetve a távmunka. (2009-ben országosan a részmunkaidőben dolgozó nők aránya 7,5%-ot tett ki.)

Bölcsődei helyzetkép

A bölcsőde olyan szolgáltató intézmény, amely alaptevékenysége keretében napközbeni ellátást nyújt a gyermekek számára. A legfontosabb feladata, hogy az életkori sajátosságokat figyelembe véve gondoskodjon a három éven aluli gyermekek gondozásáról és neveléséről, valamint elősegítse testi-szellemi fejlődésüket. (A bölcsőde vállalhatja a hat éven aluli fogyatékos gyermekek korai fejlesztését, gondozását, fejlesztő felkészítését is.) Amennyiben a bölcsőde alapfeladatát nem veszélyezteti, térítési díj ellenében külön szolgáltatásokat is biztosíthat. Ilyen szolgáltatás lehet a játszócsoport, az időszakos gyermekfelügyelet, a gyermekhotel, és egyéb, a gyermeknevelést segítő szolgáltatások (például: a gyermeknevelési tanácsadás, a játék- és eszközkölcsonzés).

2008-ban országosan 594 bölcsőde működött, ebből 91 Észak-Alföldön. Az 1990-es évek első felének nagyarányú bölcsőde bezárásait követően az utóbbi időszakban az ösztönző intézkedések hatására évről évre jelentősebb mértékben bővült az intézmények száma. 2008-ban már 41 új bölcsőde nyílt az országban, több, mint az ezt megelőző 3 évben együtt. 2005-től minden hetedik új bölcsőde (összesen 14) az Észak-Alföldön nyílt. Hajdú-Bihar megyében 8, Jász-Nagykun-Szolnok megyében 4, míg Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében 2 új intézmény nyitotta meg kapuit.

2. tábla

Működő bölcsőde

Év	Hajdú-Bihar	Jász-Nagykun-Szolnok	Szabolcs-Szatmár-Bereg	Észak-Alföld	Ország összesen
	megye				
	Összesen				
2005	28	29	21	78	532
2006	29	31	21	81	543
2007	30	31	21	82	556
2008	36	32	23	91	594
	Ebből: új				
2005	–	–	–	–	7
2006	1	2	–	3	13
2007	1	–	–	1	19
2008	6	2	2	10	41

Bölcsőde működtetését a jogszabály kötelező feladatként a 10 000 főnél népesebb települések önkormányzatainak írja elő. Országosan ugyanakkor a legkisebb, bölcsődét üzemeltető települések 500 főnél kisebb lélekszámúak, a régióban pedig 1000–2000 fő közöttiek. Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében pedig csak 2000 főnél népesebb település működtet bölcsődét.

3. tábla

Működő bölcsődék a település népességnagyság-kategóriájuk szerint, 2008

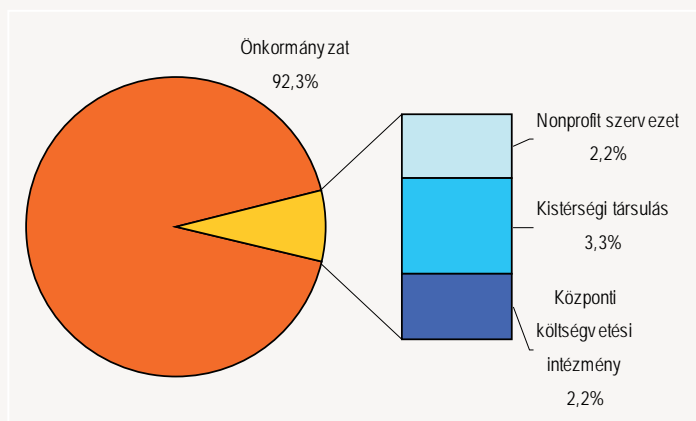
Település népesség-nagyság-kategória	Hajdú-Bihar	Jász-Nagykun-Szolnok	Szabolcs-Szatmár-Bereg	Észak-Alföld	Ország összesen
	megye				
– 999	–	–	–	–	5
1 000– 1 999	4	1	–	5	14
2 000– 4 999	4	4	3	11	65
5 000– 9 999	5	11	4	20	64
10 000– 19 999	6	4	6	16	81
20 000– 49 999	2	4	–	6	79
50 000– 99 999	–	8	–	8	52
100 000–199 999	–	–	10	10	75
200 000–	15	–	–	15	159
Összesen	36	32	23	91	594

A legfiatalabbak napközbeni gondozását többnyire a városokban szervezik meg. A régió belül Hajdú-Bihar 21 városából 16-ban, Jász-Nagykun-Szolnok megyében a 18 városból 17-ben, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében pedig a 25 városból 13-ban találunk bölcsődét. A régió belül a bölcsődével rendelkező községek száma Jász-Nagykun-Szolnok megyében a legmagasabb (7), ezt követi Hajdú-Bihar megye 5 községgel, míg Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében mindössze egyben biztosított helyben a 0–3 éves korosztály intézményes gondozása.

A bölcsődék **fenntartásában**, üzemeltetésében az önkormányzatokon kívül egyéb nonprofit szervezetek, egyházak, gazdasági társaságok is részt vesznek. Szerepük azonban az önkormányzatok mellett mérsékelt. A bölcsődék száma alapján arányuk 2008-ban országosan nem érte el a 10%-ot, a régióban pedig 8% körül alakult.

A bölcsődék megoszlása fenntartók szerint az Észak-Alföldön, 2008

2. ábra

A fejlesztések eredményeként 2008-ban a régióban összességében mintegy 3390 bölcsődei **férőhely** állt rendelkezésre, 11%-kal több, mint 2005-ben. A férőhelyszám bővülés mértéke meghaladta az országost (9%). A régió belül Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében emelkedett a legnagyobb (17%-os) ütemben a bölcsődék befogadóképessége – többnyire a működő intézmények bővítéséből eredően –, és 2008-ban 970-et tett ki. Ezzel együtt a tízezer 0–3 éves korú gyermekre jutó bölcsődei férőhelyek száma itt volt a legalacsonyabb (380). A hajdú-bihari férőhelyek száma a régió átlagához hasonló, a jász-nagykun-szolnoki pedig annál kissé alacsonyabb ütemben (6%-kal) emelkedett. Ez utóbbi két megyében tízezer bölcsődés korúra 615, illetve 686 férőhely jutott.

A férőhelyszám bővülésével egyidejűleg a 2008. május 31-ig **beíratott gyermekek** száma is lényegesen növekedett a 2005. évihez képest, országosan és a régióban egyaránt 11–12%-kal. (Hajdú-Bihar és Jász-Nagykun-Szolnok megyében 9–10%-kal, míg Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében közel ötödével több gyermeket vettek fel.)

A beíratott gyermekek száma a férőhelyek tükrében a bölcsődék zsúfoltságát jelzi. Észak-Alföldön 2008-ban száz férőhelyre 132 gyermek jutott, kettővel több az országos átlagnál. A Jász-Nagykun-Szolnok és a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei bölcsődék telítettsége (137, 143) még a régió átlagát is jelentősen meghaladta. Viszonylag kedvezőbb a helyzet Hajdú-Biharban, ahol száz férőhelyre 120 gyermeket írtak be. A bölcsődék túlterheltsége a városokban nagymértékű. A mutató értéke a régió megyéinek városai átlagában 123–142 között alakult. Kiemelkedően magas (146) a bölcsődék kihasználtsági mutatója a 10–20 ezer fő közötti lélekszámú kisvárosokban.

A községi intézmények zsúfoltsága a régió megyéit tekintve lényegesen eltérő. Míg a hajdú-bihari községekben száz férőhelyre 80 beíratott gyermek jutott, addig Szabolcs-Szatmár-Bereg megye egyetlen községi bölcsődéjében 150.

Száz bölcsődei férőhelyre jutó beíratott gyermek, 2008

4. tábla

Település népesség-nagyság-kategória	Hajdú-Bihar	Jász-Nagykun-Szolnok	Szabolcs-Szatmár-Bereg	Észak-Alföld	Ország összesen
	megye				
– 999	–	–	–	–	128
1 000– 1 999	78	130	–	88	120
2 000– 4 999	93	134	141	123	132
5 000– 9 999	139	132	115	131	131
10 000– 19 999	141	147	148	146	132
20 000– 49 999	119	140	–	131	136
50 000– 99 999	–	138	–	138	143
100 000–199 999	–	–	144	144	138
200 000–	119	–	–	119	119
Összesen	120	137	143	132	130
Ezen belül:					
városok	123	139	142	133	130
községek	80	130	150	113	127

Jelentős változás figyelhető meg a beíratott gyermekek **életkor szerinti összetételében**, amely elsősorban a már óvodás korú bölcsődés gyermekek csökkenő arányában nyilvánult meg.

Az összes bölcsődésből a 36 hónapos és idősebbek aránya az Észak-Alföldön

5. tábla

Megye, régió	2005		2008 (%)	
	2005	2008	2005	2008
Hajdú-Bihar	36,0	28,1		
Jász-Nagykun-Szolnok	38,7	35,7		
Szabolcs-Szatmár-Bereg	29,8	23,1		
Észak-Alföld összesen	35,1	29,0		
Ország összesen	38	33,8		

2005-ben országosan a bölcsődés gyermekek közel 40%-a töltötte be a harmadik életévét, akik aránya 2008-ra 34%-ra csökkent. A régióban a 36 hónapos és idősebb gyermekek aránya ugyanezen időszak alatt 35%-ról 29%-ra esett vissza. A 3 év feletti gyermekek részesedésének csökkenése eltérő mértékben ugyan, de a régió valamennyi megyéjében megfigyelhető. Az e korosztályba tartozók részesedése így Szabolcs-Szatmár-Beregben 23%, Hajdú-Biharban 28%, Jász-Nagykun-Szolnok megyében pedig 36% volt a beíratott gyermekekben belül. A bölcsődei férőhelyek korlátozott száma következtében vélhetően ritkábban érvényesülhetett az a szülői szándék, miszerint a gyermeknek 3 évesen az a legjobb, ha először bölcsődébe jár, majd csak fél–egy év után kerül be az „elvárásokkal teli” óvodába. Szakértők szerint nem biztos, hogy a gyermekeknek ebben az életkorban jól tesz, ha egy rövid periódus alatt több intézménytípust, rá vigyázó felnőtteket, szabályokat és gyermekközösséget kell megszoknia. A rendszeres napi gondozás mellett az egyéb, a bölcsődék által nyújtott **szolgáltatások** iránt is növekvő igény mutatkozik. Különösen a játszócsoport, illetve klubszerű foglalkozás, valamint az időszakos gyermekfelügyelet iránt van jelentősebb kereslet. Országosan a szolgáltatásokat igénybevevő gyermekek számának emelkedése mellett a szolgáltatások gyakorisága is fokozódott, így 2008-ban egy gyermek átlagosan 16 napon vette ezt igénybe. Észak-Alföldön a szolgáltatásokban részesülő gyermekek száma emelkedett, az igénybevett napoké azonban csökkent. Így a régióban 2008-ban egy gyermek átlagosan 8 alkalommal vett igénybe bölcsődei szolgáltatást.

A bölcsődével integráltan működő családi napköziben történő ellátás még nem igazán elterjedt. 2005. év folyamán országosan mindösszesen

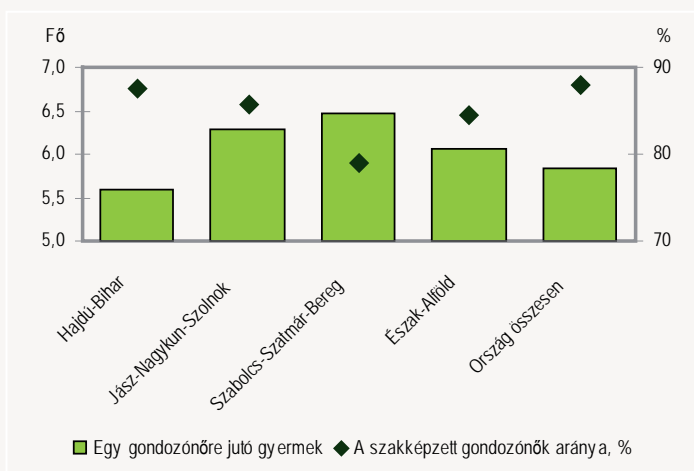
6 gyermeket gondoztak ebben a formában, számuk 2008-ra 79-re emelkedett. Ezen ellátási forma bevezetésében, illetve továbbfejlesztésében többnyire Észak-Alföld, ezen belül Jász-Nagykun-Szolnok megye volt az élénjáró. 2008-ban a családi napközis gondozást a gyermekek közel felének Jász-Nagykun-Szolnok megyében szervezték meg. Ugyanakkor megfigyelhető az önállóan működő családi napközik megjelenése is.

A gyermekek gondozásában a régióban 2008-ban 741 **gondozónő** vett részt. Az egy gondozónőre jutó gyermekszám így megyénként 5–7 között szóródott, országosan 6 volt.

A régióban a gondozónők 85%-a rendelkezett szakképesítéssel, 3 százalékponttal kisebb része, mint országosan. A szakképesítéssel rendelkezők aránya a régióon belül Hajdú-Bihar megyében volt a legmagasabb (88%) és Szabolcs-Szatmár-Beregen a legalacsonyabb (79%).

3. ábra

Egy gondozónőre jutó bölcsődés gyermekek száma és a szakképzett gondozónők aránya, 2008

Az Európai Unió irányelve szerint 2010-ig el kellene érni, hogy a megfelelő korú gyermekek minimum 30%-a számára elérhető legyen a bölcsődei elhelyezés. Ez azt jelenti, hogy az intézményhálózat további jelentős fejlesztést igényel. A fejlesztésekkel szembeni elvárás az ellátás hozzáférhetőségének bővítése mellett a jelenleg tapasztalható zsúfoltság – amely az intézményekben folyó szakmai munka minőségét is veszélyezteti – csökkentése is. A férőhelyszám növelés egyik lehetséges iránya az egységes óvoda-bölcsőde koncepciója. Ennek gyakorlati megvalósítása több kérdést felvet: pl. a két korcsoport ellátását biztosító szakmai feladatok összehangolhatósága, azzal együtt, hogy a bölcsőde és az óvoda más-más szakmai feladatokkal, más-más minisztériumok irányítása alatt végzi a dolgát. A szociális tárca által szabályozott bölcsődék gondozási-nevelési feladatokat látnak el, míg az oktatási tárca irányítása alá tartozó óvodák a közoktatás első szintjeként jelennek meg. Az előbbiben kisgyermekgondozók, az utóbbiban pedig óvodapedagógusok dolgoznak.

Óvodai ellátás

Az óvodai nevelés a közoktatás szerves része, annak első lépcsőfoka. Az intézmény egyrészt biztosítja a gyermekek napközbeni ellátását, másrészt felkészíti őket a tanulásra, az iskolába lépésre. Az óvodai ellátás a gyermek harmadik életévétől tetszőlegesen választható. Attól az évtől azonban, amelyben a gyermek az ötödik életévét betölti, a közoktatásról szóló törvény általános érvényű nevelési kötelezettséget határoz meg számára, napi négy órában. Az óvodai ellátás az iskolába járáshoz szükséges fejlettség eléréséig, de legfeljebb 8 éves korig tart. Hét éves kor felett óvodában történő elhelyezésre – szülői kérésre – csak az arra jogosultak szakvéleménye alapján van lehetőség.

Észak-Alföldön a 2008/2009-es nevelési évben összesen 684 óvodai **feladatellátási hely** működött. Számuk 2006/2007 óta csökkent, a 2005/2006. évhez mérten – az országoshoz hasonlóan – 4%-kal. Ez a tendencia volt jellemző a régióba tartozó mindhárom megyében is, így Hajdú-Biharban és Jász-Nagykun-Szolnokban egyaránt 12–12 feladatellátási hely szűnt meg 2005–2008 között, Szabolcs-Szatmár-Beregen pedig 3.

A régió 500 főnél nagyobb lélekszámú településein mindenütt helyben biztosított az óvodai ellátás. A 47 500 fő alatti lakónépességű község közül 32-ben (2 hajdú-bihariban, 3 Jász-Nagykun-Szolnok megyeiben, 27 szabolcs-szatmár-beregiben) viszont nem működött óvoda. Az óvodák több mint fele a megyeszékhelyeken és a többi városban található.

A régióban 2008-ban az óvodák zöme, 96%-a – a három évvel korábbiak 1 százalékponttal kisebb része – önkormányzati fenntartásban működött. Ugyanakkor 1 százalékponttal nőtt a vallásos nevelést nyújtó egyházi fenntartású óvodai feladatellátási helyek száma. A 2008/2009-es nevelési évben számuk a régióban összesen 17 volt, melyből 4 Jász-Nagykun-Szolnokban, 6 Hajdú-Biharban, 7 pedig Szabolcs-Szatmár-Beregen található.

6. tábla

Óvodai feladatellátási helyek az Észak-Alföldön fenntartók szerint

Fenntartó	Feladatellátási helyek			
	száma		megoszlása, %	
	2005/2006	2008/2009	2005/2006	2008/2009
Települési önkormányzat	681	649	95,8	94,9
Megyei önkormányzat	6	5	0,8	0,7
Központi költségvetési szerv	2	2	0,3	0,3
Egyház	11	17	1,5	2,5
Alapítvány, természetes személy	9	8	1,3	1,2
Egyéb	2	3	0,3	0,4
ÖSSZESEN	711	684	100,0	100,0

Az óvodák **felszereltségében** jelentős eltérések tapasztalhatók. A 2008/2009-es nevelési évben a régióban 56 óvoda rendelkezett tornateremmel és 223 tornaszobával, együttesen számolva tehát csak minden negyedik. Számítógép a régió óvodáinak 56%-ában volt, 14 százalékponttal nagyobb hányadában, mint 2005/2006-ban. Ezt meghaladóan (23 százalékponttal) nőtt az internet-hozzáféréssel is bíró óvodák aránya: ahol van számítógép, azon helyek 64%-ában világháló-kapcsolat is biztosított. Országosan az óvodák számítógéppel való ellátottsága magasabb (64%), mint az Észak-Alföldön, és a növekedés is nagyobb mértékű volt a vizsgált időszakban. A régióon belül e tekintetben legjobb helyzetben Hajdú-Bihar megye óvodái vannak, ahol a számítógéppel rendelkező feladatellátási helyek aránya közel azonos az országos átlaggal, az internet-hozzáférés lehetősége pedig széleskörűbb annál.

7. tábla

Az óvodák számítógép-ellátottsága

Területi egység	Számítógéppel rendelkező óvodák (feladatellátási helyek) aránya, %		Ezen belül: internetkapcsolattal rendelkezők, %	
	2005/2006	2008/2009	2005/2006	2008/2009
	Hajdú-Bihar	51,6	63,5	40,0
Jász-Nagykun-Szolnok	39,7	47,5	46,7	57,1
Szabolcs-Szatmár-Bereg	35,5	54,7	37,7	56,8
Észak-Alföld	41,6	55,6	41,5	64,2
Ország összesen	52,5	63,9	75,0^{a)}	72,1

a) Intézményekre vonatkozóan.

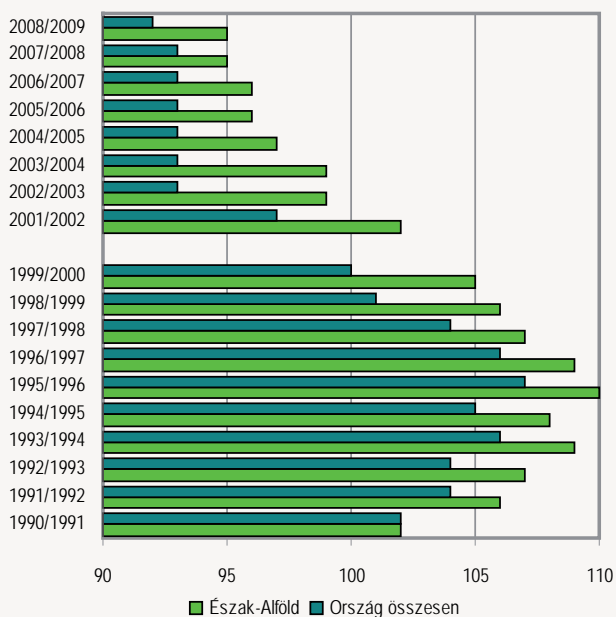
A régióban az óvodai feladatellátási helyek közel 2%-a a speciális nevelési igényű gyermekek óvodai nevelését szolgálja. Hatban kizárólag gyógypedagógiai nevelést folytatnak, szintén hatban pedig emellett általános nevelést is. Mindhárom megyében van lehetőség a speciális szükségletek kielégítésére.

A helyi lakosság fontos igényét elégítik ki a nemzeti, etnikai kisebbségi nyelvoktatást felvállaló óvodák. A 2008/2009-es nevelési évben Észak-Alföldön összesen tíz ilyen intézmény volt; Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében két feladatellátási helyen német, Hajdú-Biharban pedig hét óvodában román, egyben pedig cigány-beás nyelvoktatást végeztek.

A 2005/2006-os és a 2008/2009-es tanév között a régióban az óvodai férőhelyek száma 58 ezerről 57 ezerre csökkent. A változást az óvodás gyermekszám alakulásával együtt releváns vizsgálni, ami 56 ezerről 54 ezerre, vagyis a férőhelyekét meghaladóan apadt a vizsgált időszakban. Így a férőhelyek egyébként is alacsony kapacitású kihasználtsága tovább csökkent. Észak-Alföldön a férőhelyek kihasználtságának optimális szint (100%) alá kerülése a 2002/2003-as tanévben következett be, már azóta kissé tovább mérséklődött. Számszerűsítve a változásokat: a 100 férőhelyre jutó óvodás gyermekek száma a régióban 2001/2002-ben még 102 volt, amely a kedvezőtlen demográfiai változások hatására a következő évben már 99, 2005/2006-ban 96, 2008/2009-ben pedig 95 lett. (Országosan egy évvel hamarabb, a 2001/2002-es nevelési évtől kezdve mutatkoztak betöltetlen óvodai férőhelyek, és a 100 férőhelyre jutó gyermekek száma rendre alatta maradt az észak-alföldinek.)

A száz férőhelyre jutó óvodás gyermek

4. ábra

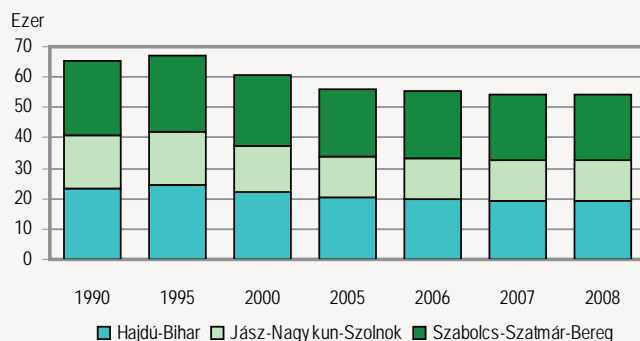

Összességében a régióban a 2008/2009-es nevelési évben már közel 2700 óvodai férőhely maradt betöltetlen, a három évvel korábnál 32%-kal több. Legnagyobb számban a 2000 fő alatti községekben voltak üres helyek az óvodákban, ugyanakkor a 5000–10 000 és a 50 000–100 000 lakosságú településeken a beíratott gyermekek száma összességében meghaladta a férőhelyekét. Országosan viszont minden népesség-nagyság-kategóriában 100% alatti volt a férőhelyek kihasználtsága a vizsgált mutató alapján.

Az **óvodába járó gyermekek** száma az észak-alföldi régióban 1990–2008 között 11 ezerrel csökkent, így a 2008/2009-es tanévben 54 ezret tett ki. Ezen belül 2005 óta a csökkenés 2 ezer fős.

Az óvodás gyermekek száma az Észak-Alföldön

5. ábra

Településnagyság-kategóriánként vizsgálva az óvodás gyermekek számának változását a 2005/2006-os és a 2008/2009-es évek vonatkozásában megállapítható, hogy az igen jelentős eltéréseket mutat. Az 500 fő alatti települések óvodásainak száma 23%-kal növekedett, az 5000–10 000-es lélekszámú településeken pedig összességében 11%-os fogyás mutatkozott. A három megyeszékhely közül Szolnokon csökkent a vizsgált időszakban az óvodások száma, ugyanakkor Debrecenben és Nyíregyházán kissé emelkedett.

Az óvodai ellátás iránt megnövekedett igény, valamint az öt éves kortól általános érvényű nevelési kötelezettség következményeként a 3–6 éves **korosztály részvétele** az óvodai ellátásban javuló. Észak-Alföldön 2005-ben 85, 2008-ban 87% volt az érintett korosztályból az óvodáztatásban részesülők aránya.

Száz óvodáskorú gyermekre jutó óvodába beíratott gyermek

8. tábla

Megye, régió	2005	2008
Hajdú-Bihar	87	86
Jász-Nagykun-Szolnok	86	88
Szabolcs-Szatmár-Bereg	83	86
Észak-Alföld	85	87
Ország összesen	85	85

Az iskolakezdes rugalmasabbá válásával egyidejűleg kitolódott az óvodába járás időtartama, amit jól mutat, hogy a 6–7 évesek közel negytedede óvodás volt.

A száz megfelelő korú gyermekre jutó óvodába beíratott gyermek

9. tábla

Megye, régió	2005		2008	
	3–5	6–7	3–5	6–7
évesekre jutó beíratott gyermek				
Hajdú-Bihar	86	43	88	41
Jász-Nagykun-Szolnok	88	38	91	39
Szabolcs-Szatmár-Bereg	84	38	89	38
Észak-Alföld	86	40	89	39
Ország összesen	87	39	87	38

2008-ban Észak-Alföldön az óvodai ellátásban részesülők csaknem háromnegyede a 3–5, egynegyede a 6–7 éves korosztályba tartozott, s ebben a régió megyéit tekintve nem mutatkozott lényeges eltérés.

A 2008/2009-es nevelési évben az óvodás gyermekek 95%-a önkormányzati, 3%-a egyházi, 2%-a pedig egyéb fenntartású intézménybe járt a régióban. Megyénként vizsgálva Hajdú-Biharban a legalacsonyabb (92%)

az önkormányzati óvodába járó gyermekek aránya, mivel itt a legszélesebb az üzemeltetők köre. A régió belül ez az egyetlen megye, ahol központi költségvetési szerv óvodákat (2) tart fenn, és az egyházak szerepvállalása is jelentős.

Észak-Alföldön az óvodás gyermekek 3%-ának óvodai ellátása **nem a lakóhelyén** történik. Országosan a más településről bejáró óvodások aránya duplája (6%) a régióra jellemzőnek. Észak-Alföldön belül pedig Szabolcs-Szatmár-Beregben viszik a legtöbb gyermeket (850) naponta más településre óvodába, mivel itt van a legtöbb (27) olyan település, ahol nincs helyben ellátás.

2008/2009-ben a régió óvodáiban 400 sajátos nevelési igényű gyermek integrált oktatása folyt, ami a teljes óvodai gyermeklétszám 0,8%-a. A tanulási, magatartási, beilleszkedési nehézségekkel küzdő gyermekek száma 600 fő. Az előbbieknél lényegesen nagyobb számban (24 ezren) vannak azok, akik hátrányos helyzetűek¹, és részarányuk is igen jelentős (44%), az országot (26%) jóval meghaladó. A régió három megyéje közül pedig Szabolcs-Szatmár-Beregben legkedvezőtlenebb a kép, itt élnek ugyanis legnagyobb számban (11 ezren) és arányban (51%) hátrányos helyzetű gyermekek.

Az óvodás gyermekek családi körülményeit, anyagi hátterét tükrözi az óvodában térítés nélkül étkezők száma és aránya is. Észak-Alföldön a 2008/2009-es nevelési évben 26 ezer óvodás kapott ingyen teljes ellátást, az összes ott étkezőnek a 48%-a, ami az országos aránynál 20 százalékponttal magasabb. A régió belül Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a legkedvezőtlenebb az arányszám, 56%-os, de Hajdú-Biharban és Jász-Nagykun-Szolnokban is 43%-os.

Nemzetiségi- és idegennyelv oktatásban Észak-Alföldön több mint 500 gyermek vett részt az óvodákban a 2008/2009-es tanévben, melyből 430-an nemzetiségi nyelvtanításban részesültek, 100 fő pedig angolul tanult. A nemzetiségi nyelvet tanuló óvodások több mint fele román nyelvű foglalkozásokon vett részt, jellemzően Hajdú-Bihar határmenti településein.

Az óvodai ellátást az **egy óvodára jutó óvodások** száma alapján vizsgálva megállapítható, hogy Észak-Alföldön a mutató értéke a 2008/2009-es nevelési évben 79 volt, szemben az 1990/1991. évi 85-tel. A legnagyobb értéket (91) az 1995/1996-os, valamint az 1996/1997-es nevelési évben lehetett számolni, s azóta permanens csökkenés mutatható ki. (Országosan az észak-alföldinél rendre alacsonyabb volt a mutató értéke.) A régió belül Hajdú-Bihar megyében jut legtöbb (92) óvodás egy feladatellátási helyre.

10. tábla

Az egy óvodára jutó óvodás gyermekek száma

Év	Hajdú-Bihar	Jász-Nagykun-Szolnok	Szabolcs-Szatmár-Bereg	Észak-Alföld	Ország összesen
1990/1991	104	81	74	85	83
1995/1996	109	85	82	91	85
2000/2001	100	77	80	85	76
2005/2006	91	73	74	79	72
2006/2007	92	73	74	79	72
2007/2008	91	75	73	79	74
2008/2009	92	75	72	79	75

A gyereklétszám jelentős és folyamatos visszaesése tükröződik az óvodai csoportok számának alakulásában is. A 2008/2009-es nevelési évben összesen 2277 csoport volt a régió óvodáiban, az 1990. évinél 14%-kal kevesebb. (Országosan 11%-os volt a visszaesés.) Észak-Alföld megyéi közül Jász-Nagykun-Szolnokban 20%-kal, Szabolcs-Szatmár-Beregben 14%-kal, Hajdú-Biharban pedig 9%-kal alakítottak ki kevesebb csoportot az intézmények az 1990/1991. évinél.

A közoktatási törvény az óvodai csoportok átlagléttségét 20, maximális

létszámát 25 főben állapította meg. Észak-Alföldön 1990-ben átlagosan 25 fő volt a csoportlétszám, 2001/2002 óta pedig permanensen 24. A régió három megyéje közül a 2008/2009-es nevelési évben Szabolcs-Szatmár-Beregben tartozott egy csoportba a legtöbb gyermek (25). A másik két megyében egyaránt 23–23 fő volt a csoportok átlagléttszáma.

Településnagyság-kategóriák szerint nézve az óvodai csoportok létszámát, a legkisebb csoportok (18 fős) az 500 fő alatti községekben működtek, míg átlagosan a legnagyobb csoportlétszám (25 fő) az 5000–10 000 lélekszámú településeken fordult elő.

Az óvodai csoportok kialakítása az óvodai nevelési program alapján, illetve a lehetőségek szerint történhet. Ez meghatározza, hogy vegyes életkorú, vagy közel azonos korú gyermekek járnak-e egy csoportba. A 2008/2009-es nevelési évben Észak-Alföldön az óvodai gyermekcsoportok 57%-a vegyes életkorú volt. (Országosan is az előbbihez hasonló az arány.)

Az óvodai nevelést Észak-Alföldön a 2008/2009-es nevelési évben 4600 **óvodapedagógus** végezte. Régiós szinten így egy óvodapedagógusra 12 gyermek jutott, 1-gyel több, mint országosan.

Egy óvodapedagógusra legkevesebb gyermek (10 fő) az 500 fő alatti településeken jutott, legtöbb (12 fő) pedig az 500–10 000 lakosú helyeken.

11. tábla

Az óvodai ellátás főbb mutatói településnagyság és -típus szerint

Településnagyság-kategória	Egy óvodára		100 férőhelyre jutó óvodás gyermek		Egy csoportra	
	2005/2006	2008/2009	2005/2006	2008/2009	2005/2006	2008/2009
	– 499	18	19	72	73	14
500 – 999	32	31	81	76	21	22
1 000 – 1 999	58	57	91	90	23	23
2 000 – 4 999	95	91	98	96	25	24
5 000 – 9 999	80	84	103	102	25	25
10 000 –49 999	88	92	97	97	24	24
50 000 –99 999	94	96	101	101	23	24
100 000 –	113	115	96	96	23	23
ÖSSZESEN	79	79	96	95	24	24
Ezen belül:						
megyeszékhelyek	109	111	97	97	23	23
egyéb városok	85	90	99	99	24	24
községek	62	59	93	90	23	23

2008/2009-ben Észak-Alföldön az óvodákban fő munkaviszonyban alkalmazott pedagógusok 96%-a állami intézményben, 3%-a pedig egyháziban dolgozott, és mindegyikük a női nemhez tartozott. Észak-Alföldön a nemzetiségi oktatás céljából fő munkaviszony keretében alkalmazott pedagógusok aránya 16%, a gyógypedagógiai oktatást végzőké pedig 5% volt a 2008/2009-es nevelési évben. Országosan az előbbieket részesedése 6 százalékponttal kisebb, az utóbbiaké pedig azonos.

Észak-Alföldön az óvodákban a 2008/2009-es nevelési évben a fő munkaviszonyban alkalmazott pedagógusok 96%-a felsőfokú, 2%-a középfokú végzettségű óvodapedagógus, 1%-a pedig gyógypedagógus volt. (Országosan az észak-alföldinél 2 százalékponttal kisebb a felsőfokú szakirányú végzettségű alkalmazottak aránya.)

Összegzésként elmondható, hogy a bölcsődés és óvodás korú gyermekek száma a vizsgált időszakban folyamatosan csökkent, miközben a napközi gondozásukat, nevelésüket biztosító férőhely kapacitás intézménytípusonként különböző mértékben változott. Ennek következtében a bölcsődei férőhelyek jelentős hiánya, illetve a bölcsődék zsúfoltsága mellett az óvodai férőhelyek kihasználtsága nem teljes sem regionális, sem megyei szinten vizsgálva. A tényleges igényekhez mért intézményi háttér kialakítá-

¹ *Hátrányos helyzetű gyermek* az, akit a családi körülményei, szociális helyzete miatt a jegyző védelembe vett, illetve akinek rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre való jogosultságát a jegyző megállapította.

sának egyik lehetséges módja a kétféle intézmény szorosabb együttműködése, amelyre már jelenleg is van gyakorlati példa. A tapasztalatok alapján az együttműködésnek vannak előnyei, hátrányai, további fejlesztési lehetőségei, és veszélyei is. A két intézmény együttműködésének – jogi értelemben – többféle variációja is van, megvalósításuk azonban más és más

jogszabályoknak való megfeleléssel jár együtt. Mindez azonban nem jelenti azt, hogy a bölcsőde és az óvoda pusztán csak egymás mellett, vagy szó szerint egyben (egy épületben) funkcionál. Az együttműködés csak tudatos, összehangolt pedagógiai munkával valósítható meg.

**További információk, adatok
(linkek)**

[stAdat-táblák](#)

Elérhetőségek:

zoltanne.ambrus@ksh.hu

Telefon: (+36-52) 529-804

[Információs szolgálat](#)

www.ksh.hu